

Interni znanstveni simpozij programske skupine Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti

Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2
predavalnica 233

petek, 15. 12. 2023

Program:

- 8.50 Pozdravna beseda vodje programske skupine
- 8:50 Mirjam Mencej: *Vloge tvornosti mrtvih v sodobni Zahodni družbi skozi perspektivo različnih disciplin*
- 9.20 Peter Simonič: *Antropologija otočnosti in turizma*
- 9:50 Mojca Ramšak: *Preučenosť uporabe smole iglavcev za samozdravljenje v Sloveniji*
Moderator: Jaka Repič
- 10:20 *Premor (cca 10 minut)*
- 10.30 Mateja Habinc: *Obravnave in izkušanja izgorelosti v Sloveniji: psihologiziranost, medikaliziranost in (pred)modernost*
- 11.00 Rajko Muršič: *O nasilju in nenasilnosti, človeštvu in njegovem prostorčasu*
- 11.30 Sandi Abram: *Skvotiranje in direktna skrb za urbani prostor: primer Participativne ljubljanske avtonomne cone (PLAC)*
Moderatorica: Veronika Zavratnik
- 12:00 *Premor in novoletni sprejem v avli Filozofske fakultete*
- 13.00 Blaž Bajič: *Oddaljeni pogled letalnika v rekreaciji na prostem: estetizacija okolja in identifikacije – preliminarna opažanja*
- 13.30 Sarah Lunaček: *Mobilno pastirstvo, uran in upravljanje z zemljo*
- 14.00 Tina Ivnik: *»Sviet nismo razpartil, smo pustli tkuo, k je«: dedovanje v Nadiških dolinah Beneške Slovenije med preteklostjo in sodobnostjo*
Moderatorica: Ana Svetel

Povzetki

Mirjam Mencej: Vloge tvornosti mrtvih v sodobni Zahodni družbi skozi perspektivo različnih disciplin

Približno od devetdesetih let 20. stoletja dalje se na Zahodu kaže povečano zanimanje ljudi za izkušnje z mrtvimi, obenem pa tudi porast zanimanja različnih znanstvenih disciplin za raziskovanje vloge mrtvih v družbi. Poleg folkloristov, ki so se med svojim terenskim delom od nekdanj srečevali z zgodbami o izkušnjah ljudi z »duhovi« mrtvih, se začnejo za tovrste izkušnje zanimati tudi raziskovalci žalovanja (t.i. *bereavement studies*). Ti rehabilitirajo različne vrste izkušenj žalujočih z njihovimi pomembnimi mrtvimi in kot terapevtsko pomoč žalujočim predlagajo nov model žalovanja, t.i. »*continuing bonds model*«. Približno v istem času začno tvornost (*agency*) mrtvih raziskovati tudi sociologi, antropologi, zgodovinarji in predstavniki sorodnih ved. Njihova pozornost je usmerjena v družbo v celoti, ne le k žalujočim posameznikom ali manjšim skupinam; mrtve prepoznavajo kot nosilce (zlasti zatrtega, neprijetnega) družbenega spomina oziroma kot »družbene figure«, ki opozarjajo na problematične vidike družbene zgodovine, zlasti nasilne dogodke, kot so množični poboji, vojne, genocidi, holokavst. Kljub fenomenološko podobnim izkušnjam so se vsi ti trije glavni sklopi raziskav razvijali bolj ali manj nedvisno drug od drugega. V svoji prezentaciji bom pokazala na nekatere vidike, ki otežkočajo povezovanje spoznanj vseh teh različnih ved v skupna spoznanja o tvornosti mrtvih v sodobni zahodni družbi.

Peter Simonič: Antropologija otočnosti in turizma

Peter Simonič bo predstavil svoja raziskovanja v Dalmaciji, natančneje na Šibeniškem otočju. Preučevanje razvoja turistične destinacije na otoku Žirju razkriva družbene, prostorske in dediščinske premestitve v zaodrju otoške skupnosti, ki so nujne v procesu samoumevne turistizacije otoka. Preučevanje otoških skupnosti nas obenem vrača k izhodiščem socialne antropologije (Massim) in nudi ponovni premislek o teorijah in praksah kulturne izolacije. Dogajanje na otoku v zadnjih petdesetih letih ponuja dragoceno gradivo za kritiko solidarnostnih ekonomij, antropocena, migracij in konstrukcij avtentičnosti.

Mojca Ramšak: Preučnost uporabe smole iglavcev za samozdravljenje v Sloveniji

Smola je lepljiv, rumenkastorjav izcedek lesnatih rastlin, zlasti iglavcev, ki ni topen v vodi, se strdi na zraku in za katerega so fragmentarno izpričane nekatere rabe v gospodarstvu, ladjedelništvu, ljudski medicini in prehrani. Do približno 60. let 20. stoletja je bilo v alpskem in predalpskem svetu ter drugih delih Slovenije običajno smolarjenje, to je nabiranje smole iz zarez ali mehanskih poškodb na iglavcih ter nabiranje že deloma na zraku posušene smole z dreves. Drevesa izločajo lepljivo, gosto smolo na mestih, kjer je lubje oz. les poškodovan, na primer pri

sečnji, kjer ob padcu zadevajo ob druga. S tem se zaščitijo pred okužbami, škodljivci in vremenskimi vplivi. Smola ima uporabno vrednost v industriji in medicini.

Za slovensko ozemlje so rabe smole iglavcev preučene le delno, in sicer s pretežno ljudskomedicinskega vidika ter avtarkičnega domačega kmečkega gospodarstva v predalpskem in alpskem prostoru v 19. in 20. stoletju. Mitološko izročilo o smoli in ljudsko verovanje sta sicer skromneje izpričani v nekaterih literarnih ter ljudskomedicinskih delih. V ljudski medicini so smolo različnih iglavcev (najpogosteje smreke, jelke in macesna) in druge dele dreves uporabljali zlasti v mazilih za zdravljenje manjših ran, pri kožnih boleznih, vnetjih sklepov, za zdravljenje kravjih vimen, zaradi eteričnih olj pa tudi za odpravljanje težav z dihali. Danes smolo iglavcev uporabljajo nekateri komercialni zeliščarji za izdelavo protivnetnih in protimikrobnih mazil (smrekovo mazilo in olje). Iz smrekovih vršičkov ljudje za domačo rabo in samozdravljenje še vedno izdelujejo sirup proti kašlju, popularna pa je raba smole in vršičkov za izdelavo alkoholnih pijač, npr. smrekovega žganja. Raziskava je objavljena v prispevku *Uporaba smole in drugih delov iglavcev v ljudski medicini in gospodarstvu na Slovenskem*, ki je izšla v publikaciji *Gozd in ljudje: razmerja in zgodovina* (ur. Meta Remec).

Mateja Habinc: Obravnave in izkušanja izgorelosti v Sloveniji: psihologiziranost, medikaliziranost in (pred)modernost

Prispevek bo orisal zagate s strokovnim opredeljevanjem izgorelosti (na delovnem mestu), kdo se z njo (strokovno) v Sloveniji sploh ukvarja in kakšno je pri tem (lahko) mesto etnologije in kulturne antropologije. V nadaljevanju se bo ustavil ob sondažni analizi javnega diskuzivnega prostora, ki je v Sloveniji namenjen izgorelosti, in vprašanju, kaj ta analiza pove o doživljanju izgorelosti na Slovenskem. Bolj kot fenomen sam po sebi avtorico namreč zanima, kakšni strokovni in medijski diskurzi se v zvezi z izgorelostjo na Slovenskem sploh pojavljajo in katere tudi kulturno-specifične razloge za izgorelost v sodobni Sloveniji izpostavljajo.

Rajko Muršič: O nasilju in nenasilnosti, človeštvu in njegovem prostorčasu

Oktober je prinesel popoln zlom sistema vrednot in političnih orientacij tako imenovanih demokratičnih držav. Ključno vprašanje soočanja z genocidom v Palestini, ki ga podpirajo združene države Zahoda, je, ali je nasilje zgodovinska nujnost. In če morda je, zakaj je tako in v kakšnem smislu.

V svojem prispevku se bom usmeril k iskanju odgovora v več smereh. Prva bo evlucijska. Sledeč sodobnim biokulturnim evlucijskim raziskavam bom predstavil teze o tem, da je človeštvo bistveno manj nasilno od nasilnosti nam sorodnih primatov, še posebej šimpanzov, s katerimi nas primerjajo. A kljub temu zna biti nasilno. Toda pravo nasilje, predvsem znotrajvrstno genocidno nasilje, se je po doslej znanih podatkih začelo šele pred nekaj tisočletji, skupaj z nastankom prvih držav.

V nasprotju s tezami o tem, da se organizirano nasilje začne šele z nastankom prvih držav, so nekateri skušali pokazati izvire nasilja že s pojavom hierarhičnih odnosov v lovsko-nabiralskih družbah. Odgovor o tem, kako je nasilje povezano s človeško evlucijo, bom na koncu iskal pri

skupini radikalnih antropologov, ki trdijo, da je za človeštvo bistveno pomembnejša egalitarnost od hierarhij.

Pri iskanju odgovorov bom na podlagi koncepta »človeške niše« razmišljal o specifičnem »prostorčasju« človeštva, ki ga dodatno ukrivlja masa tehnološkega razvoja kot ključnega vozla človeške »biokulturnosti«.

Sandi Abram: Skvotiranje in direktna skrb za urbani prostor: primer Participativne ljubljanske avtonomne cone (PLAC)

Prispevek se ukvarja z vprašanjem, kako skvoterska skupnosti razume in uresničuje direktno skrb za urbani prostor v razmerah gentrifikacije in elitizacije mesta. Na primeru Participativne ljubljanske avtonomne cone (PLAC), zaskvotiranega ozemlja nekdanje delavske menze, prispevek tematizira uprostorjenje skrbi v krajini, skozi krajino in za krajino kot izkušnje solidarnosti in odnosov v vsakdanjem materialnem življenju ljudi in neljudi, ki zajema relacijske, prostorske in politične razsežnosti skrbi.

Blaž Bajič: Oddaljeni pogled letalnika v rekreaciji na prostem: estetizacija okolja in identifikacije – preliminarna opažanj

Uvedba digitalnih tehnologij in medijev na področje rekreacije na prostem (*outdoor recreation*) je med drugim preoblikovala vsakdanjo estetizacijo okolja in proces vzpostavljanja identitet. Omogoča nove način gledanja in nove načine spoznavanja oziroma umeščanja samega sebe v razmerju do okolja. Med privrženci rekreacije na prostem so zaradi njihovih zmožnosti priljubljene različne naprave (mobilni telefoni, športne kamere (*action cameras*), športne ure in merilci, idr.), povezane z najrazličnejšimi spletnimi družbenimi omrežji in aplikacijami (Instagram, YouTube, Strava, idr.), prispevek pa se ukvarja z brezpilotnimi letalniki (droni). Prispevek bo poskusno skiciral možen odgovor na vprašanje, kako v kontekstu rekreacije na prostem fotografije in video posnetki, narejeni s pomočjo brezpilotnih letalnikov, estetizirajo okolje in kako oddaljeni pogled letalnika postavlja opazovalca.

Sarah Lunaček: Mobilno pastirstvo, uran in upravljanje z zemljo

Zadnja leta se v kratkih terenskih obiskih v Nigru osredotočam predvsem na prisvajanje ozemlja za rudnike urana. Najbolj me zanima, kako njihove posledice občutijo mobilni pastirji (nomadi), a tudi, kakšen odnos do rudnikov imajo drugi akterji, kot so izobraženi in brezposelni mladi, tisti, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, nevladne organizacije in različni predstavniki lokalnih oblasti. Vprašanja glede ekstraktivizma niso povezana le z neokolonializmom, ampak tudi z odnosom do mobilnega pastirstva, idejami razvoja in z načini upravljanja z zemljo. Ne le v Nigru, tudi drugod se soočajo z multinacionalnimi rudniškimi družbami in tudi z apetiti premožnih posameznikov in potrebami kmetov po zemlji. Iz akademskih krogov se tudi v političnih smernicah uveljavlja nova paradigma pastirstva kot tistega načina preživljanja, ki se zna najbolje soočati z negotovostjo in je torej primeren za soočaje z vse večjimi klimatskimi nihanji.

V Nigru soobstaja zakonodaja, ki podpira mobilnost pastirjev kot pravico, in zakonodaja, ki upravljanje s podzemnimi viri daje v izključno odločanje državi. Nedavno sprejeti okoljevarstveni zakon zahteva študijo vpliva na socialno in ekološko okolje, a v praksi ni videti, da bi te vzele v obzir mobilne pastirje, kadar gre za rudnike. Rudniške družbe imajo različne strategije pri izogibanju upoštevanja okoljskih meril, ki bi jim morale zadostiti. Obenem se je okrepila civilna družba, ki nasprotuje rudnikom. Predstavila bom soočanje različnih interesov na primeru enega od rudnikov.

Tina Ivnik: »Sviet nismo razpartil, smo pustli tkuo, k je«: dedovanje v Nadiških dolinah Beneške Slovenije med preteklostjo in sodobnostjo

Zaradi ovir, ki jih v Nadiških dolinah Beneške Slovenije povzroča velika razdrobljenost lastniških deležev, je tam vprašanje dedovanja postala pereča problematika. Ker je v obstoječi literaturi in med prebivalci dolin razširjeno mnenje, da je v preteklosti v dolinah prevladoval primogeniturni način dedovanja, je sodobno stanje presenetljivo. V prispevku bom na podlagi izsledkov večmesečnega terenskega dela predstavila kompleksnejšo sliko načinov dedovanja v Nadiških dolinah. Razmišljala bom, kako in zakaj so se prakse dedovanja v Nadiških dolinah skozi čas spreminjale, pa tudi o tem, zakaj so se te razlikovale med posameznimi družinami glede na prostor bivanja ter število, spol in usodo potomcev. Pri tem bom upoštevala prevladujoči tip družine kot osnovne ekonomske enote ter delitev dela in razmerja moči med družinskimi člani. Nazadnje pa bom predstavila svojo interpretacijo o tem, zakaj je razdrobljenost zemljiških enot postala problem šele v sodobnosti, kljub temu, da je bila tamkajšnja krajina z majhnimi lastniškimi deleži zaznamovana že v prejšnjih zgodovinskih obdobjih.

Organizator: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani. Simpozij je del raziskovalnega programa Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti (št. P6-0187), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Organizacijski odbor, uredništvo programske knjižnice: Jaka Repič, Ana Svetel

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno
in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije